

Danemarca și Germania

*Minoritatea germană din Danemarca și
minoritatea daneză din Germania*

KLAUS CARSTEN PEDERSEN

Denumirea statului: Kongeriget Danmark; **Statutul constituțional:** democrație parlamentară, monarhie constituțională; **Organizații internaționale din care face parte:** ONU, Uniunea Europeană, Consiliul Europei, OSCE

Alianțe politice/militare: NATO; **Populație:** 5.130.000;

Minorități: germani (în Iutlanda), locuitorii insulelor Faroe, groenlandezi/inuiți (în Groenlanda), „minorități noi” (în principal în Copenhaga); **Limbi:** daneza

Religia: Protestantismul luteran

Denumirea statului: Bundesrepublik Deutschland; **Statut constituțional:** republică federală, împărțită în landuri autonome; **Organizații internaționale din care face parte:** ONU, Uniunea Europeană, Consiliul Europei, OSCE

Alianțe politice/militare: NATO; **Populație:** 78.090.000;

Minorități: danezi (în Iutlanda), sorbi (în Saxonia), frizi (nordul Iutlandei și în estul Emdenului), „minorități noi” (în total aproximativ șase milioane, incluzând copiii și alți aparținători ai muncitorilor imigranți, în principal turci/kurzi — 30%, iugoslavi — 15%, italieni — 14%, greci — 7%)

Limbi: germana; **Religii:** în principal catolici și protestanți luterani

Fundalul istoric

Din timpuri preistorice, danezii au locuit peninsula Iutlanda pînă în partea sa cea mai strîmtă și mai ușor de apărat, cuprinsă între fiordul Slien și mlaștinile Trenc, la vest. Aici, la începutul secolului al VIII-lea, regele danez a construit un dig lung de 15 km care s-a transformat în răstimp de cinci secole într-un zid de cărămidă numit **Dannervirke**. La sud de Dannervirke se întindea pînă la râul Eider o zonă slab populată, iar la sud de aceasta se afla regiunea Holstein, locuită în partea de est de saxoni, care au invadai apoi și au germanizat ținuturile slave.

De-a lungul perioadei medievale, nobilimea din Holstein și-a croit pas cu pas, prin lupte, căsătorii și cumpărare, calea spre obținerea de proprietăți și putere la nord de Dannervirke, în sudul Iutlandei, care a devenit ducatul de Slesvig (Schleswig în germană) și au ajuns să considere Slesvigul ca aparținând Holsteinului. Cu toate acestea, în 1460 și l-au ales ca suveran pe regele Danemarcei, cu condiția ca Holsteinul german și Slesvigul danez să nu mai fie separate niciodată — creîndu-se astfel atît o unire între ducatele de Slesvig și Holstein, cît și o unire personală între aceste două ducate și regatul Danemarcei. Această stare de lucruri a durat de aproape 400 de ani.

La începutul secolului al XIX-lea, emergența conștiinței politice și naționale în Europa a afectat și relațiile dintre danezi și germani. În termeni oarecum simplificați, conducătorii din Holsteinul pur german și din parțial germanizatul Slesvig au vrut să elimine dominația limbii germane în școli, biserică și administrație, în acele părți ale Slesvigului în care limba vorbită de oamenii de rînd mai era încă daneza.

Problema centrală era aceea a stabilirii graniței dintre Danemarca și Germania. Un război (între 1848 și 1850) nu a schimbat situația, dar un număr din ce în ce mai mare de danezi voiau acum să scape de Holstein, să păstreze Slesvigul și să restaureze astfel granița națională cea din urmă cu o mie de ani, la Dannervirke și la râul Eider. Dar Holsteinul nu voia să părăsească statul danez fără Slesvig.

Într-un război scurt, dar sîngeros, Prusia a venit în ajutorul germanilor din Holstein și din multe părți ale Slesvigului, a înfrînt Danemarca și a stabilit granița la nord de Slesvig, separînd ambele ducate de Danemarca. Cu toate acestea, ele nu și-au cîștigat independența, ci au fost încorporate în regatul prusac și, patru ani mai tîrziu, în noul Imperiu German.

Schimbarea graniței a însemnat o transformare radicală a problemei minorităților. Înainte de 1864, o minoritate germană numeroasă, cu o mare influență și multe privilegii trăia sub coroana daneză; după 1864, o minoritate daneză mult mai mică și din ce în ce mai lipsită de drepturi s-a pomenit trăind în Germania. Zeci de mii au emigrat în Danemarca sau peste ocean și în colonii pentru a evita serviciul militar sub drapelul german și germanizarea forțată a sistemului de învățămînt, dar mult mai mulți au rămas pentru a păstra fermele familiei lor și au nutrit speranța unei posibile reunificări cu Danemarca. În cursul primului război mondial, aproape 30.000. de danezi au fost obligați să lupte de partea Germaniei, iar 6.000 dintre ei au fost uciși, pierderile suferite de minoritatea daneză fiind proporțional mai mari decît cele suferite de germani. Dar tratamentul tot mai dur aplicat de germani minorității daneze a fost contraproductiv, iar în 1914 Slesvigul era mult mai danez decît în 1864.

Stabilirea graniței

Ca o consecință a înfrîngerii Germaniei în 1918, revizuirea graniței a devenit dintr-o dată posibilă. Problema era cum și în ce măsură, iar Danemarca a luat o hotărîre foarte dificilă. Deși mulți cereau o restaurare a graniței istorice de la Dannervirke, majoritatea danezilor din Danemarca și a conducătorilor minorității daneze din Slesvig au ales să se conducă nu după dreptul istoric, ci după voința oamenilor care trăiau în acel moment în Slesvig. Această viziune a fost cuprinsă în Tratatul de Pace de la Versailles din 1919. În 1920 au avut loc două plebiscite. În nordul Slesvigului 74% au votat pentru Danemarca, iar într-o mică zonă centrală, care cuprindea și marele oraș Flensburg, 80% au votat pentru Germania. În partea de sud a Slesvigului nu a fost organizat nici un plebiscit, din moment ce o majoritate germană masivă făcea posibilă anticiparea concluziei. Dintre acestea, Slesvigul de Nord și cel Central aveau de fapt o majoritate daneză de 53%, 88.000 de voturi pentru Danemarca împotriva a 77.000 de voturi în favoarea Germaniei, dar noua graniță a fost trasată între cele două regiuni, lăsînd o minoritate de 25.000 de alegători germani și o minoritate de 13.000 de danezi în Germania.

În spatele relativei moderații și corectitudinii a Danemarcei se aflau atît motive practice cît și idealiste. Pe de o parte, credința în dreptul popoarelor la autodeterminare devenise ferm înrădăcinată în Danemarca. Pe de altă parte, Danemarca nu era dornică să obțină, odată cu reintrarea în posesia teritoriului care-i aparținuse, și o minoritate germană numeroasă și greu de strunit, nici nu voia să stîrnească dușmănia unei Germanii care, deși învinsă, urma foarte probabil să redevină, în virtutea mărimii și a forței sale industriale, o țară puternică.

Stabilirea graniței, chiar atît de dreaptă cum a fost, nu i-a satisfăcut pe toți, fiind subiectul multor dezbateri, ambele părți sperînd într-o revizuire. Politica daneză de moderație a fost pusă la grea încercare după cea de-a doua înfrîngere a Germaniei, în 1945. În haosul și sărăcia care au urmat capitulării Germaniei, împovărați de sutele de mii de refugiați din est, mulți locuitori ai Slesvigului de Sud s-au răzgîndit asupra germanității lor, și-au redescoperit rădăcinile daneze și atracția către structurile economice, politice și sociale daneze (și, în general, nordice). În alegerile parlamentare ale landului, din 1947, candidații danezi au obținut 100.000 de voturi, adică puțin peste jumătate din numărul total de voturi exprimate în Slesvig de Sud.

Avînd în vedere schimbarea radicală a situației, opinia publică din Danemarca era acum deosebit de favorabilă acordării unui statut special Slesvigului de Sud, lăsînd deschisă posibilitatea unei revizuirii a graniței, dacă noua majoritate daneză se va dovedi durabilă. Nu era în întregime clar dacă Regatul Unit al Marii Britanii, puterea de ocupație din nordul Germaniei, ar fi susținut un asemenea angajament în cazul în care Regatul Danemarcei l-ar fi propus. După cum a reieșit mai apoi, guvernul danez și toate partidele politice, cu o singură excepție, au susținut

politica nemodificării graniței. S-ar fi putut argumenta că prin menținerea vechii granițe, în ciuda majorității daneze din sudul ei, Danemarca a trădat principiul autodeterminării. Dar, în primul rînd, existau refugiații din părțile de est ale fostului Reich. Aceștia fie că trebuiau expulzați din Schleswig și așezați în altă parte a Germaniei — iar pe măsură ce numărul lor creștea, expulzarea a devenit de neconceput — fie că ar fi rămas în Schleswig, crescînd astfel ponderea populației germane și transformînd încă o dată noua majoritate daneză într-o minoritate. În cele din urmă s-a realizat cea de-a doua variantă, astfel încît nemodificarea graniței nu a violat, pînă la urmă, principiul autodeterminării.

Motivele, de această dată mult mai pragmatice și lipsite de idealism, care au determinat reținerea daneză în problema graniței (a nu încorpora în Danemarca o minoritate germană numeroasă și a nu stîrni resentimente Germaniei) — nu au fost între 1945 și 1947 mai puțin valide decît între 1918 și 1920. Problema graniței a fost închisă. Ceea ce a mai rămas de rezolvat a fost problema drepturilor minorităților naționale de la nordul și sudul acestei.

Minoritatea daneză din Germania a fost oprimată încă de la crearea ei prin cucerirea germană din 1864. Scopul de lungă durată al Germaniei a fost acela de a consolida stăpînirea asupra Slesvigului prin dezrădăcinarea limbii, a culturii și a activității politice a danezilor. Danezii înșiși au fost încetul cu încetul dezrădăcinați din acest ținut pentru că mulți tineri au emigrat pentru a evita serviciul militar german și jurămîntul de supunere față de Kaiser. Mai mult de o treime din populația Slesvigului de Nord a emigrat între 1864 și 1917,

După 1920 situația s-a îmbunătățit într-o oarecare măsură, dar s-a deteriorat din nou odată cu ascensiunea nazismului după 1933. După 1945, germanii din ceea ce va deveni landul Schleswig-Holstein s-au simțit amenințați de avîntul sentimentului pro-danez, și au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a-l zăgăzui. Situația devenise conflictuală.

Minorității germane din Danemarca, creată de revizuirea graniței din 1920, i-au fost acordate condiții mult mai bune. Politica daneză a fost formulată clar deja la conferința de pace de la Paris: „Reunificarea părții daneze a Slesvigului cu Regatul Danemarcei trebuie să asigure că toți viitorii cetățeni ai statului danez sînt tratați după aceleași reguli democratice și liberale de bază și se bucură de aceleași drepturi”.

Legile daneze, și în special legile școlare, au oferit minorității un spațiu amplu de activitate și consolidare. Foarte repede, minoritatea germană a avut un sistem școlar înfloritor bazat pe școli municipale în limba germană și, într-o măsură din ce în ce mai mare, pe școli particulare bucurîndu-se de o susținere financiară generoasă din partea statului, datorată Actului Danez al Libertății Școlilor, unic prin liberalismul său. Activitatea politică nu a fost stînjenită, iar minoritatea germană și-a ales un reprezentant în parlamentul danez.

Trebuie de asemenea notat că germanii care serveau în sistemul civil din Danemarca erau cruțați de problema de conștiință a omologilor lor danezi din Germania: de a depune sau nu un jurământ de loialitate față de stat, deoarece depunerea jurământului nu reprezintă o practică daneză, nici în serviciul public și nici în cel militar. Danezii din serviciul public și clericii care, după 1864, nu au vrut să depună un jurământ în favoarea Germaniei, au fost concediați fără a avea dreptul la pensie.

Al doilea război mondial și consecințele lui

Cu toate acestea, atmosfera liberală din nordul graniței a fost tulburată de ocuparea Danemarcei de către Germania între 1940 și 1945. Minoritatea germană a colaborat deschis cu forțele de ocupație, iar reacția daneză a fost dură în comparație cu tradiția și practica daneză — deși nu la fel de dură ca reacțiile din restul Europei.

Trei mii de membri ai minorității germane au fost închiși și condamnați, cei mai mulți dintre ei pe baza unei legislații cu efect retroactiv. Deși nici unul dintre ei nu a primit sentința de condamnare la moarte, mulți au considerat tratamentul la care au fost supuși ca fiind foarte nedrept. Școlile minorității germane au fost de asemenea greu lovit. Atât școlile municipale cât și cele particulare au fost închise, iar baza materială a celor din urmă a fost confiscată, dar școlile particulare au fost redeschise în 1946 cu același sprijin generos din partea statului de care se bucurau și școlile particulare daneze, deși au funcționat o perioadă sub supraveghere strictă. Astfel, în Danemarca, la fel ca și în Germania, situația ajunsese conflictuală.

Cum au reușit Danemarca și Germania să pună capăt acestui conflict? În general vorbind, legea daneză și instituțiile politice daneze au oferit un cadru suficient pentru restabilirea activității culturale, politice și economice normale a minorității germane. Principala problemă se afla la sud de graniță, unde trebuiau create noi instituții, deși tradițiile democratice pe care acestea urmau să fie edificate erau destul de șubrede. În 1949, coincidența face ca guvernele de aceeași orientare social-democrată, atât de la Copenhaga, cât și de la Kiel, ca și guvernul laburist din Londra, să le ușureze comunicarea, la fel și amenințarea percepută din parte URSS-ului după lovitura de stat de la Praga din 1948. Aceștia au fost factori care au condus la o mai bună înțelegere între Danemarca și Germania.

Declarația de la Kiel

În septembrie 1949, după negocieri cu minoritatea daneză, guvernul landului Schleswig-Holstein a adoptat așa-numita Declarație de la Kiel asupra statutului minorității daneze. Ea asigură danezilor și frizilor din sudul Slesvigului drepturile și libertățile civile democratice obișnuite și lipsa discriminărilor. Ea statua în

special că „Adeziunea la comunitatea daneză și la cultura daneză este liberă, ea nu poate fi nici contestată, nici controlată de către autorități.”

Această situație a instaurat în cele din urmă în Germania principiul liberei alegeri naționale și culturale și în aceeași măsură în care alegerea era personală, a constituit un progres în direcția democrației. Trebuie reținut că acest principiu nu este identic cu principiul autodeterminării, dar prin faptul că se raportează chiar și la minoritățile din cadrul granițelor ferm stabilite, este un supliment foarte important al principiului autodeterminării.

Cu toate acestea, bunele intenții ale Declarației de la Kiel nu au fost puse în practică pe plan local. Numeroase forme de discriminare și hărțuire a minorității daneze au continuat, iar lucrurile au ajuns într-un punct culminant între 1954 și 1958, când o combinație între falsificarea alegerilor și clauza pragului de 5% au împiedicat reprezentarea danezilor în parlamentul din Schleswig-Holstein.

Danemarca a ridicat problema în legătură cu întâlnirile din cadrul NATO asupra admitterii Republicii Federale Germane (Germania de Vest), în sistemul defensiv occidental. Aceasta a atras atenția guvernului federal de la Bonn, iar rezultatul a constat în două declarații guvernamentale paralele, unilaterale: Declarațiile de la Bonn și Copenhaga din martie 1955, asupra situației minorităților de la nordul și sudul graniței. Minorității daneze i-a fost asigurată reprezentarea parlamentară la Kiel, iar școlilor minorităților germane din Danemarca le-au fost acordate aceleași drepturi de examinare ca și celor daneze.

A fost aleasă soluția celor două declarații deoarece Danemarca s-a opus unui tratat bilateral care ar fi acordat unui vecin puternic dreptul de a controla (deși doar în anumite limite) afacerile interne ale unei mici țări democratice.

Principalul rezultat al declarațiilor de la Bonn și Copenhaga a fost, probabil, înfripirea încrederii și netezirea drumului către deplina încredere și bunăvoință care, sprijinite de autorități și de opinia publică, sînt principala bază pe care o minoritate națională își poate edifica o existență prosperă. De ambele părți ale graniței, minoritatea a început să fie văzută nu ca o amenințare, ci ca un lucru de preț, dătător de energie și inspirație pentru societatea și statul în care trăiește.

Situația prezentă

După tulburările anilor postbelici, minoritățile din sudul și din nordul graniței par să se fi stabilizat ca mărime: în jur de 15.000 pînă la 20.000 de oameni din Slesvigul de Nord (adică 6 pînă la 8%) se consideră germani și probabil 50.000 pînă la 60.000 de oameni din Slesvigul de Sud (adică 8 pînă la 10%) se simt danezi. Ambele minorități tind să-și trimită copii la școlile minorității, dar mult mai puțini votează candidații aparținînd acesteia.

Scăderea tensiunii a permis problemelor politicii „normale” să joace un rol din ce în ce mai mare în viața minorităților, astfel încît în activitățile economice

și politice din regiunea de graniță se află în desfășurare procese de asimilare. Iar odată cu parteneriatul germano-danez în NATO, urmat de parteneriatul din Uniunea Europeană, importanța graniței dintre cele două state scade cu rapiditate. Cu toate acestea, o competiție pașnică între cultura daneză și cea germană și între soluțiile daneze și cele germane la problemele comune se pare că va continua obligatoriu împreună cu — și ca — suplimente productive la cooperarea și integrarea pașnică.

Concluzii

Cîteva dintre principalii factori care se află în spatele situației actuale par a fi o cultură politică democratică ducînd la respectul drepturilor civile, incluzînd dreptul la autodeterminare și dreptul la alegerea liberă a naționalității și a culturii, moderația față de pretențiile bazate pe dreptul istoric, pașii constructivi unilaterali, concentrarea asupra zonelor de interes comun și mutual și, în momentele cruciale, un catalizator extern.

Mai mult, ea demonstrează că nici mărimea minorității, nici cea a statului în cauză nu trebuie să fie un factor care să determine asigurarea drepturilor minorității respective. Deși Germania unită este de douăzeci de ori mai mare decît Danemarca, garanțiile și tratamentul minorităților rămîn în esență aceleași în ambele state. În cursul perioadei cruciale pentru luarea deciziilor, perioada imediat postbelică, influența marilor puteri asupra Germaniei înfrîntă și divizată, dar aflată într-un proces de rapidă democratizare, s-a dovedit decisivă în asigurarea unei soluții politice a problemei etnice și teritoriale.

Situația minorităților daneză și germană este unică prin definiție și la fel poate fi și soluția ei, dar ambele părți ale soluției ar putea fi relevante pentru alte cazuri. Ceea ce poate da roade este atracția pe care o exercită.

Declarația de la Copenhaga:

Dorind să promoveze coexistența pașnică a populației din ambele părți ale frontierei germano-daneze și în acest fel să promoveze de asemenea dezvoltarea generală a relațiilor de prietenie dintre Regatul Danemarcei și Republica Federală Germania cu referire la articolul 14 al Convenției Europene asupra Drepturilor Omului, în conformitate cu care toate drepturile proclamate în convenție vor fi asigurate tuturor fără nici o discriminare bazată pe apartenența la o comunitate națională, Guvernul regal al Danemarcei, în confirmarea principiilor legale aplicate deja la minoritatea germană din Slesvigul de Nord — după cum au fost exprimate în declarația făcută la 27 octombrie 1949 de primul ministru de atunci, Hans Hedtoft, reprezentanților acestei minorități (așa-numita Notă de la Copenhaga) declară următoarele:

Sub legea daneză — Constituția Regatului Danemarcei din 5 iulie 1953 și legislația suplimentară— fiecare cetățean, și, în consecință, orice persoană aparținând minorității germane, indiferent de limba pe care o vorbește, se bucură de următoarele drepturi și libertăți:

- 1. Inviolabilitatea libertății persoanei.*
- 2. Egalitatea în fața legii.*
- 3. Libertatea credinței și a conștiinței.*
- 4. Libertatea cuvântului și a presei.*
- 5. Libertatea de întrunire și de asociere,*
- 6. Dreptul de a-și alege liber ocupația și locul de muncă.*
- 7. Inviolabilitatea locuinței.*
- 8. Dreptul de a forma liber partide politice.*

9. Accesul egal al fiecăruia la angajare în sectorul public în funcție de merite, capacități și calificare, ceea ce implică faptul că în problemele legate de serviciul public, de angajații și muncitorii din acest serviciu, nu trebuie făcută nici o deosebire între persoanele aparținând minorității germane și alți cetățeni.

10. Sufragiul general, direct, egal, liber și secret, aplicat și în cazul alegerilor municipale.

11. Dreptul oricărei persoane care consideră că drepturile sale au fost încălcate de autorități să solicite protecție din partea instanței de judecată.

12. Dreptul la tratament egal, ceea ce înseamnă că nimeni nu trebuie să aibă de suferit sau să fie favorizat din cauza originii sale, a limbii pe care o vorbește sau a opiniilor sale politice.

Ca urmare a acestor principii legale, se stabilesc următoarele:

1. Profesarea naționalității sau culturii germane este liberă și ea nu trebuie să fie contestată sau controlată de către autorități.

2. Persoanele aparținând minorității germane și organizațiile acestei nu pot fi împiedicate să folosească, oral sau scris, limba pe care o preferă. Folosirea limbii germane în tribunale și în fața autorităților este un subiect al prevederilor legale în materie.

3. În virtutea principiului libertății educației care se află în aplicare în Danemarca, școlile generale, școlile populare secundare (inclusiv școlile profesionale și grădinițele pot fi înființate de minoritatea germană în conformitate cu legea.

4. Atunci când legea autoguvernării locale face posibilă aplicarea metodei reprezentării proporționale la numirea comitetelor consiliilor locale, reprezentanții minorității germane iau parte la activitatea acestor comitete în proporție directă cu numărul cetățenilor minoritari.

5. Guvernul danez recomandă ca, în cadrul regulilor generale ale folosirii sistemului național de radiodifuziune, minoritatea germană să se bucure de atenția cuvenită.

6. Cu privire la subvenții și la alte forme de donații din fondurile publice, nu trebuie făcută nici o deosebire între persoanele aparținând minorității germane și ceilalți cetățeni.

7. Atunci când trebuie făcute publice unele comunicări, se va acorda atenția cuvenită cotidianelor minorității germane.

8. Interesul special al minorității germane în cultivarea legăturilor ei religioase, culturale și profesionale cu Germania este recunoscut.

Traducere de Silviu-Ioan Balla

*

Klaus Carsten PEDERSEN Directorul *Danish Foreign Policy Society* din Copenhaga (la momentul publicării).

Klaus Carsten PEDERSEN. *Danemarca și Germania Minoritatea germană din Danemarca și minoritatea daneză din Germania*, în **Minorities and Autonomy in Western Europe, A Minority Rights Group Report**, London, 1991. Publicat cu permisiunea Minority Rights Group.